

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NASIONALE ASSESSERING
VOORBEELD VRAESTEL
2023**

GRAAD 9

Vak: Sosiale Wetenskappe

Vraestel: Geografie

Marks: 75

Tydsduur: 120 Minute

15 minute leestyd **uitgesluit**

Hierdie vraestel bestaan uit 18 bladsye die voorblad uitgesluit.

Instruksies aan die leerder

1. Jy sal 15 minute leestyd ontvang voordat jy hierdie toets begin beantwoord.
2. Lees al die instruksies en vrae aandagtig deur.
3. Beantwoord al die vrae en afdelings.
4. Gebruik die gegewe antwoordblad om jou antwoorde neer te skryf.
5. Bestudeer al die **bronne** wat verskaf word noukeurig omdat dit baie riglyne bevat wat u kan help om die vrae te beantwoord.
6. Skryf netjies en leesbaar.

Die toets begin op die volgende bladsy.

Moenie begin skryf voordat jy aangesê word.

AFDELING A

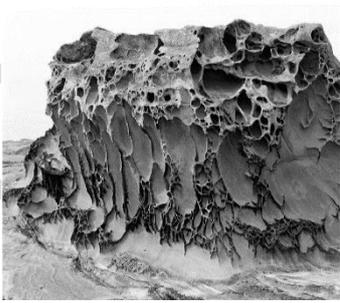
Vraag 1

Kies die korrekte opsie uit die antwoorde wat verskaf word. Skryf slegs die korrekte letter neer.

1.1 Wat is verwering?

- A verwydering van materiaal deur werking van riviere, golwe, wind en bewegende ys
 - B afbreek van rotse in klein deeltjies
 - C lê van vaste materiaal in die vorm van sediment
 - D steilheid van 'n helling
- (1)

Gebruik Bron 1 om vrae 1.2 tot 1.6 te beantwoord.

Bron 1: Verweringsprosesse		
Prent A [Bron: Nat. Geographic Society.org]	Prent B [Bron: Science1ON.org]	Prent C [Bron: Soils4teachers.org]

1.2 Watter voorbeeld van fisiese verwering verteenwoordig Prent A?

- A skuur
 - B vriesbreking
 - C uitsetting
 - D oksidasie
- (1)

1.3 Tydens watter chemiese verweringsproses reageer yster minerale in rotse met opgeloste suurstof om roes te produseer?

- A hidrolise
 - B koolsuur
 - C afskilfering
 - D oksidasie
- (1)

1.4 Definieer biologiese verwerking.

- A Minerale reageer met suurstof.
 - B Koolstofdiksied los in water op om swak suur te vorm.
 - C As gevolg van temperatuur skil rotslae bietjie vir bietjie.
 - D Plante en diere breek die rots op.
- (1)

1.5 Identifiseer die chemiese verweringsproses in Prent B.

- A oksidasie
 - B koolsuur
 - C hidrolise
 - D hidrasie
- (1)

1.6 Identifiseer die chemiese verweringsproses in Prent C.

- A oksidasie
 - B koolsuur
 - C hidrolise
 - D hidrasie
- (1)

1.7 Hoe veroorsaak mense vertering wanneer hulle paaie bou?

A bedek landoppervlaktes met plantegroei

B laat inheemse plante toe om te groei

C skoonmaak van plantegroei

D gebruik windskerms

(1)

1.8 Op watter manier verhoog mense die tempo van chemiese vertering?

A ploeg teen steil hellings

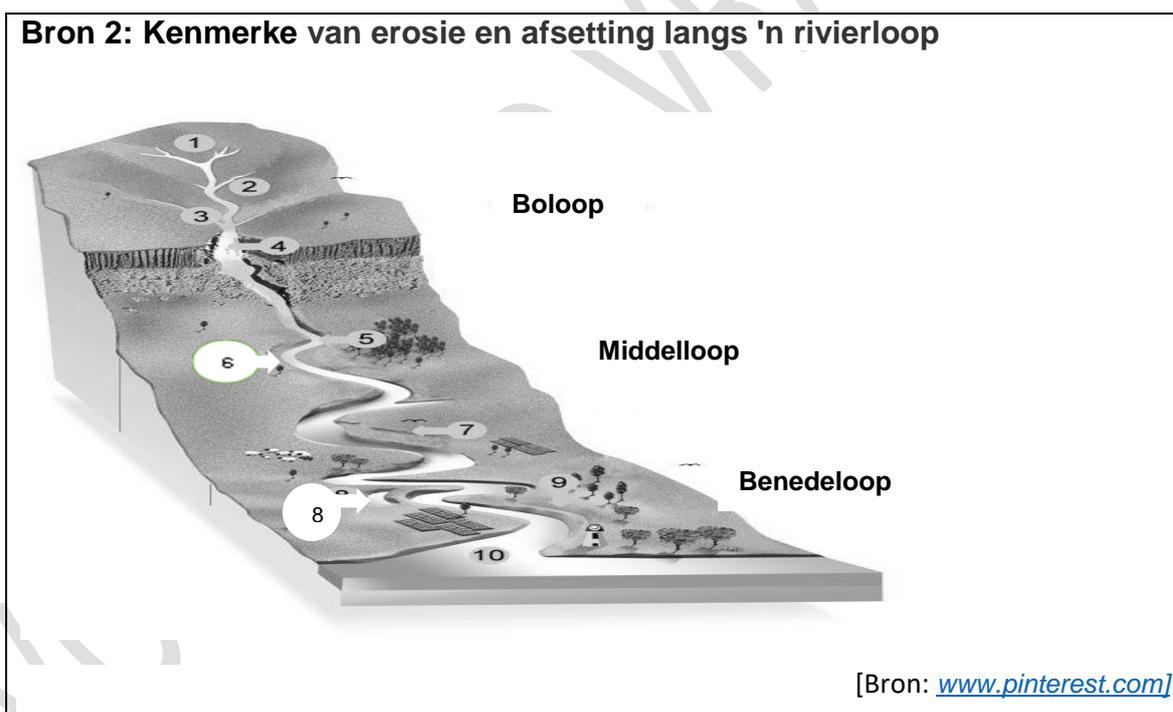
B padkonstruksie

C verwyder plantegroei

D voertuig uitlaatgasse

(1)

Bestudeer Bron 2 hieronder en beantwoord vrae 1.9 tot 1.20.

1.9 In watter rivierloop word 'n afgrond (canyons) gevorm?

A middelloop

B bo loop

C benedeloop

D benede-en-middelloop

(1)

1.10 Identifiseer die verskynsel gemerk 6.

- A afgrond
- B rivier kronkel
- C stroomversnelling
- D delta (1)

1.11 Identifiseer die funksie gemerk 8.

- A hoefyster meer
- B kloof
- C rivier kronkel
- D sy stroom (1)

1.12 In watter gedeelte van die rivierloop word 'n hoefystermeer gevind?

- A middelloop
- B boloop
- C benedeloop
- D boloop en middelloop (1)

1.13 Watter tipe erosie vind gewoonlik in die boloop van 'n rivier plaas?

- A vore (donga) erosie
- B vertikale erosie
- C laterale erosie
- D spat erosie (1)

1.14 Watter kenmerk word op die boonste loop van 'n rivier aangetref?

- A stroomversnelling
- B vloedvlakte
- C kaap
- D strandmeer (1)

1.15 Wat is die hoofrede vir die vorming van 'n waterval?

- A Dit reën baie en daarom het die water hoë snelheid.
- B Die water val oor 'n laag harde rots en erodeer 'n laag sagter rots daaronder.
- C Die rivier vind die maklikste roete na die see wat deur die sagte rots erodeer.
- D Erosie is die grootste aan die buitekant van die kronkelende buiging. (1)

1.16 Beskryf hoe die funksie gemerk 8 gevorm word.

- A Die rivierlading vloei vinniger aan die buitekant van die draai en veroorsaak afsetting.
- B Erosie verbreed die kronkelnek om 'n nuwe kanaal te vorm.
- C Afsetting uit die rivier vorm 'n nuwe kronkel.
- D Erosie vernou die kronkelnek om 'n nuwe kanaal te vorm. (1)

1.17 Wat is 'n rivierlading?

- A wanneer baie takke van die rivier gevorm word deur afsetting waar die rivier die see ontmoet
- B 'n rif sand wat by twee landerye aansluit
- C die totale hoeveelheid sediment wat deur 'n rivier vervoer word
- D die totale krag van die rivier terwyl dit die rivieroewer stukkend slaan (1)

1.18 By watter loop van die rivier sal afsetting waarskynlik plaasvind?

- A benedeloop
- B middelloop
- C bolloop
- D bo- en benedeloop (1)

1.19 Wat gebeur as 'n sytak by die hoofstroom aansluit?

- A Die rivier verminder sy spoed.
- B Die rivier verhoog sy krag of vloei.
- C Die rivier verminder sy volume.
- D Die sytakke van die rivier neem toe in getal. (1)

1.20 Waar word die monding van 'n rivier gevind?

- A Dit word gevind waar 'n rivier sy water verkry.
- B Dit word gevind waar riviere mekaar ontmoet.
- C Dit word gevind waar 'n rivier die see binnedring.
- D Dit word gevind waar 'n rivier met hoë spoed vloei. (1)

1.21 Wat noem ons enigiets wat gebruik kan word om menslike behoeftes te bevredig en waarde het?

- A patent
- B hulpbron
- C vaardigheid
- D potensiaal (1)

1.22 Definieer 'n natuurlike hulpbron.

- A hulpbron wat uit die omgewing kom
- B hulpbron wat mense gebou het
- C vaardighede en dienste wat mense binne 'n samelewing het en gebruik
- D hulpbronne wat nie kan hou nie (1)

1.23 Watter een is 'n voorbeeld van 'n natuurlike hulpbron?

- A water, petroleum, spoorweë en selfone
- B woude, meubels, petroleum en selfone
- C petroleum, woude, water en grond
- D meubels, spoorweë, grond en selfone (1)

1.24 Wat is hernubare hulpbronne?

- A vaardighede en dienste wat mense het
- B hulpbronne wat nooit opgebruik kan word nie
- C hulpbronne wat nie vervang kan word nie
- D hulpbronne wat heeltemal opgebruik is (1)

1.25 Watter een van die volgende is 'n voorbeeld van 'n nie-hernubare hulpbron?

- A water
- B bos
- C steenkool
- D son (1)

1.26 Watter van die volgende keuses is voorbeelde van hernubare hulpbronne?

- A water, olie en vis
- B bome, water en olie
- C visse, bome en water
- D olie, vis en bome (1)

1.27 Wat noem ons die verwerking van afval sodat dit weer gebruik kan word?

- A rehabilitasie
- B uitwissing
- C uitputting
- D herwinning (1)

- 1.28 Watter stelling verklaar die uitputting van hulpbronne die beste?
- A wanneer 'n hulpbron die risiko loop om heeltemal opgebruik te word
 - B wanneer 'n hulpbron dramaties verminder is
 - C wanneer 'n hulpbron heeltemal opgebruik is
 - D wanneer 'n hulpbron herstel is (1)
- 1.29 Wat word bedoel met die volhoubare gebruik van hulpbronne?
- A Wanneer hulpbronne so gebruik word, voldoen dit aan die behoeftes van huidige en toekomstige geslagte.
 - B Wanneer hulpbronne so gebruik word dat dit nie kan hou nie.
 - C Wanneer hulpbronne nie deur mense benadeel kan word nie.
 - D Wanneer hulpbronne die risiko loop om heeltemal opgebruik te word deur die huidige generasie. (1)
- 1.30 Watter metode is onlangs deur die regering van Suid-Afrika bevorder vir doeltreffende gebruik van elektrisiteit?
- A die invoer van meer ru-olie en aardgas
 - B beurtkrag
 - C bou vanmeer steenkoolkragstasies
 - D gebruik van hernubare energiebronne (1)
- 1.31 Wat is die doeltreffendste maniere om water volhoubaar te gebruik?
- A Maak lekkasies reg, stort en maak krane toe.
 - B Maak lekkasies reg, maak waterkrane oop en besproei daagliks.
 - C Maak krane toe, besproei daagliks en maak waterkrane oop.
 - D Neem 'n stort, ignoreer lekkasies en besproei daagliks. (1)

Gebruik Bron 3 om vraag 1.32 te beantwoord.

Bron 3: Onvolhoubare gebruik van hulpbronne

www.fao.org

1.32 Identifiseer die onvolhoubare gebruik van hulpbronne wat in Bron 3 getoon word.

- A grond agteruitgang
- B ontbossing
- C bebossing
- D oorbeweiding

(1)

1.33 Watter rol kan verbruikers speel wanneer hulle meer volhoubare hulpbrongebruik kies?

- A die keuse van produkte wat een keer gebruik kan word
- B die keuse van produkte wat die hoeveelheid afval wat geproduseer word, verhoog
- C Gebruik toestelle met hernubare energiebron
- D reis slegs met privaat voertuie.

(1)

- 1.34 Wat noem ons die strategie vir volhoubare visvang, waar 'n maksimum hoeveelheid vis geneem mag word?
- A grootte beperking
 - B treilvisserij
 - C kwota
 - D hengel
- (1)
- 1.35 Wat is 'n habitat?
- A 'n gemeenskap van lewende organismes
 - B 'n plek waar 'n spesifieke plant of dier normaalweg leef
 - C 'n verskeidenheid van die lewe in 'n spesifieke area
 - D dele van die aarde waar lewe bestaan
- (1)
- 1.36 Noem die proses van teling, grootmaak en oes van vis.
- A akwarium
 - B waterige
 - C waterdraer
 - D akwakultuur
- (1)
- 1.37 Wat word bedoel met koolstofvoetspoor?
- A die hoeveelheid koolstof wat ons skep deur brandstof te gebruik wat koolstofdiksied vrystel
 - B gebruik van minder fossielbrandstowwe en die vervaardiging van minder koolstof
 - C gasse wat die son toelaat om die aarde se atmosfeer binne te gaan en aardverwarming te veroorsaak
 - D die afdwing van energiebewaring planne
- (1)

1.38 Wat is die belangrikste kweekhuiskasse?

- A waterstof, waterdamp, metaan en koolstofdiksied
- B metaan, stikstofoksied, waterstof en waterdamp
- C osoon, suurstof, waterstof en metaan
- D waterdamp, koolstofdiksied, metaan en osoon (1)

1.39 Wat noem ons die stof wat in natuurlike stowwe afgebreek kan word sonder om die omgewing te benadeel?

- A bioafbreekbaar
- B fotosintese
- C nie-bioafbreekbaar
- D sintetiese kunsmis (1)

1.40 Wat is die doel van mariene bewaring gebiede tot volhoubare visvang?

- A om internasionale standaarde vir die maasgroottes van nette te stel
- B om 'n lys van bedreigde visspesies te publiseer
- C om 'n veilige plek te bied vir visvoorraad om te teel en te groei
- D om visvang onwettig te maak (1)

1.41 Hoe kan besigheide koolstofvoetspoor verminder?

- A deur gereeld nuwe kantoormeubels te koop
- B deur die hoeveelheid elektrisiteit wat hulle gebruik te verhoog
- C deur aksieplanne oor volhoubaarheid te ontwikkel en dit nie te gebruik nie
- D deur minder te druk en papier te herwin (1)

1.42 Hoe kan eko-vriendelike produkte die beste verduidelik word?

- A produkte wat min of geen skade aan die omgewing doen nie
- B produkte wat skadelik vir die omgewing is
- C produkte gemaak van nie-hernubare hulpbronne
- D produkte wat ekologies vernietigend is (1)

1.43 Op watter manier kan individue koolstofvoetspoor verminder?

- A deur energiedoeltreffende motors te gebruik
- B deur fossielbrandstowwe te verbrand
- C deur elektriese geisers te gebruik
- D deur privaat vervoer te gebruik (1)

1.44 Wat is voedselsekerheid?

- A 'n gesondheidstoestand waar die liggaam nie die voedingstowwe het wat dit benodig nie
- B plant dieselfde gewas jaar in en jaar uit in 'n stukgrond
- C boerdery wat die produksie na die mark neem
- D wanneer al die burgers van die land die hele tyd toegang tot voedsame kos het (1)

1.45 Identifiseer **DRIE** elemente van voedselsekerheid.

- A droogte, vloede en hongersnood
- B grond, boerdery en regering
- C beskikbaarheid, toegang en gebruik
- D toegang, vloede en grond (1)

1.46 Watter tipe boerdery teël 'n groot aantal diere in klein ruimtes vir vleisproduksie?

- A veeboerdery
 - B monokultuur
 - C fabrieksboerdery
 - D saaiboerdery
- (1)

1.47 Wat is die argument teen fabrieksboerdery?

- A Diere kan maklik siektes opdoen.
 - B Die moontlikheid om groot hoeveelhede voedsel te produseer, bestaan.
 - C Streng wette reguleer boerderytoestande.
 - D Meer mense kan vleis bekostig as voorheen.
- (1)

1.48 Waarvoor staan GM?

- A Algemene wysiging
 - B Genetiese moderering
 - C Globale wysiging
 - D Genetiese modifikasie
- (1)

1.49 Wat is die nadeel van GM gewasse?

- A kan skadelik vir die mens wees
 - B minder hongersnood en hongersnood
 - C minder plaagdoders wat in die omgewing gespuit word
 - D hoër voedselopbrengste geproduseer
- (1)

- 1.50 Hoe kan die gebruik van toepaslike boerderytegnieke tot voordeel wees?
- A hoë-tegnologie boerdery wat werkers vervang
 - B verhoog voedselproduksie
 - C verhoog die grootte van koolstofvoetspoor
 - D natuurlike plante deur grootskaalse boerdery geraak (1)
- 1.51 Watter boerderytegnieke kan help om gronderosie te voorkom?
- A monokultuur, toediening van onkruidodders en terrasse
 - B stroopgewas, monokultuur en bome plant
 - C dreineringslote, strookbewerking en terrasse
 - D toediening van onkruidodders, dreineringslote en monokultuur (1)
- 1.52 Watter stelling verduidelik die vereistes van volhoubare boerderytegnieke die beste?
- A monokultuur, versigtige gebruik van water en sintetiese kunsmis
 - B monokultuur, sintetiese kunsmis en voorbesproeiing
 - C wisselbou, voorbesproeiing en die gebruik van plaagbestande gewasse
 - D wisselbou, versigtige gebruik van water en die gebruik van plaagbestande gewasse (1)

[52]

AFDELING B

Vraag 2

Bron 4 is 'n gevallestudie oor landbou as bydraer tot gronderosie.

Gevallestudie: Landbou as bydraer tot gronderosie	
<p>Oorbeweiding veroorsaak gronderosie.</p> 	<p>Kontoeraanplanting verminder gronderosie.</p> <p>[Bron: E-classroom.co.za]</p>

Suid-Afrikaanse boere produseer baie soorte gewasse en maak boer met diere soos beeste, skape en bokke. Ongelukkig het slegte boerderypraktyke op sekere plekke tot hoë vlakke van gronderosie gelei.

Hoe grootmaak van diere kan lei tot gronderosie.

Een van die grootste bydraers tot gronderosie is oorbeweiding. Dit beteken om meer diere op die land te hou as wat daar gras is om hulle te voed. Die gras word vinniger geëet as wat dit weer kan groei, en so gaan die plantegroei op die land verlore en erosie word verhoog. Die grond word ook gekompakteer, veral langs spore wat diere maak deur herhaaldelik op dieselfde pad te loop. Met verloop van tyd word diep vore, wat dongas genoem word, in voetpaadjies geërodeer en groot hoeveelhede grond gaan verlore.

Hoe verbouing tot gronderosie kan lei

Praktyke wat erosie op plase verhoog, sluit in:

- Mono-oes, wat jaar na jaar dieselfde gewas verbou. Dit verminder grondvrugbaarheid, wat veroorsaak dat die grond makliker geërodeer word.
- Gebruik van plaagdoders en chemiese kunsmis, wat grondorganismes doodmaak wat belangrik is vir goeie grondstruktuur.
- Gewasse word in rye op en af heuwels geplant. Dit stel water in staat om vinnig afdraand te vloei en so kanale tussen die rye te erodeer. Dit is beter om kontoerplanting te gebruik, waarin gewasse in rye langs die kontoerlyne geplant word, aangesien dit die spoed van water wat afdraand vloei, verminder.

[Bron: E-classroom.co.za]

- 2.1 Hoe dra mense by tot erosie deur konstruksie? (1)
- 2.2 Noem **EEN** manier waarop mense bydra tot erosie deur mynbou. (1)
- 2.3 Identifiseer **EEN** swak boerderymetode wat tot gronderosie in die gevallstudie lei. (1)
- 2.4 Definieer die volgende terme:
- a. gronderosie (2)
 - b. oorbeweiding. (2)
- 2.5 Wat is die verskil tussen bestaansboere en kommersiële boere? (4)
- 2.6 Op grond van die gevallstudie, wat is die impak van gronderosie op landbou? Noem **TWEE**, gevolge van gronderosie. (2)
- 2.7 Stel **TWEE** oplossings vir gronderosie op landbougrond voor. (2)

Vraag 3

Lees deur Bron 5, oor oorbevissing en beantwoord die vraag wat volg.

Bron 5

‘Oorbevissing is die verwydering van organismes uit die mariene omgewing deur mense teen 'n tempo wat nie deur die plaaslike ekosisteem volgehou kan word nie en dus die natuurlike ekosisteem aansienlik verander. Wanneer 'n mariene bevolking vinniger gehengel word as wat dit homself kan vervang, neem die bevolking gevolglik in grootte af.’

[Bron: E-classroom.co.za]

3.1 Met verwysing na die stelling hierbo, bespreek die gevolge van oorbevissing in 'n paragraaf van 8-10 reëls.

Paragraawe moet soos volg gestruktureer word:

- Onderwerp sin
- Die belangrikste punte
- Die slotsinne

(8)

Paragraafskryfgids

Aanwysers	Punte
Beheersende/inleidende sin, Ses feite en slotsin	8
Beheersende/inleidende sin, Vyf feite en slotsin	7
Beherende/inleidende sin, Vier feite en slotsin	6
Beherende/inleidende sin, Drie feite en slotsin	5
Beheersende/inleidende sin, Twee feite en slotsin	4
Beheersende/inleidende sin, Een feit en slotsin	3
Een feit en beheersende/inleidende sin of slotsin	2
Een feit	1
Vraag glad nie beantwoord nie/verkeerde of irrelevante antwoorde	0

[23]

Einde van Toets

VOORBEELD VRAESTEL